

ЕТНОСОЦІОЛОГІЧНІ ІДЕЇ І. ФРАНКА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДЛЯ РОЗРОБКИ ЗАСАД ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Д. С. Чижик

*Криворізький державний педагогічний університет,
пр. Університетський, 54, Кривий Ріг, 50086, Україна*

dimachyzik@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-4621-0764>

Анотація

У статті здійснено системний аналіз етносоціологічних ідей І. Франка як концептуальної основи сучасної етнонаціональної політики України. Актуальність дослідження зумовлена потребою переосмислення національної ідентичності в умовах глобалізації, війни та гібридних загроз. Метою роботи є визначення напрямів практичного використання Франкової спадщини для зміцнення української державності. Методологія ґрунтується на міждисциплінарному підході з поєднанням соціологічного, культурологічного, політологічного та історико-порівняльного аналізу.

Визначено, що І. Франко розглядав націю як «культурний організм», у якому поєднано культурний, соціальний і політичний виміри, а його концепти національної свідомості, соборності та культурного націоналізму формують методологічне підґрунтя сучасних державницьких практик. Узагальнення сучасних підходів до осмислення поліетнічності, ідентичності й націоналізму дозволило окреслити місце Франкової спадщини в актуальному науковому дискурсі. Доведено, що українські дослідники трактують його ідеї як основу для поєднання культурної самобутності з демократичними цінностями.

На основі сучасних соціологічних даних продемонстровано, що зростання національної свідомості, підтримки європейського курсу та суспільної консолідації підтверджує дієвість франкових концепцій. Визначено п'ять напрямів практичного застосування спадщини І. Франка: формування національної свідомості за допомогою освіти та культурних заходів; утвердження соборності та міжрегіональних зв'язків як засад внутрішньої єдності; розвиток культурного націоналізму для захисту від асиміляційних впливів; виховання відповідальної еліти; поєднання євроатлантичної інтеграції зі збереженням культурної самобутності та посиленням державної стійкості.

Доведено, що етносоціологічні ідеї І. Франка мають не лише

історичне, а й актуальне політичне значення, виступаючи інтелектуальним орієнтиром для формування збалансованої етнонаціональної політики, спрямованої на єдність, демократичний розвиток і культурну стійкість України.

Ключові слова: франкознавство, етносоціологія, національна свідомість, соборність, культурний націоналізм, етнонаціональна політика, державотворення, ідентичність.

Вступ. Проблеми національної ідентичності, поліетнічності та культурної інтеграції залишаються актуальними в Україні та світі. Глобалізація, міграція, міжкультурні контакти та розвиток інформаційно-комунікаційних технологій формують нову конфігурацію соціальних відносин, у якій традиційні механізми солідарності потребують переосмислення. В Україні ці процеси ускладнені війною, інформаційними атаками та необхідністю одночасно захищати суверенітет і забезпечувати внутрішню єдність. Тому особливого значення набуває переосмислення інтелектуальної спадщини класиків, зокрема І. Франка, який уже на межі XIX–XX ст. глибоко осмислював формування модерної української нації, міжкультурну взаємодію та механізми внутрішньої солідарності. Його концепція нації поєднує духовний, соціальний і політичний виміри, зберігає методологічну цінність. Сучасна наука потребує міждисциплінарного підходу до проблем етносоціології, що інтегрує соціологічні, культурологічні та політичні методи.

Метою даної статті є визначення напрямів практичного використання етносоціологічної спадщини І. Франка для зміцнення державності України в умовах сучасних викликів. Задля її досягнення передбачено розв'язання низки взаємопов'язаних завдань: проаналізувати основні тенденції сучасних досліджень поліетнічності та національної консолідації; з'ясувати підходи сучасних українських науковців щодо використання ідей І. Франка в контексті етнонаціональної політики; окреслити можливості застосування його спадщини для посилення національної єдності та української державності.

Методологія дослідження: розгляд сучасного наукового дискурсу дозволить визначити домінуючі інтерпретації поліетнічності та національної ідентичності; контекстуальний аналіз забезпечить інтерпретацію франкових текстів крізь призму актуальних суспільно-політичних процесів, зокрема пов'язаних з війною; узагальнення емпіричних соціологічних даних уможливить верифікацію актуальності ідей І. Франка для консолідації нації.

Результати дослідження та дискусія. Більшість напрацювань вітчизняних науковців стосується теоретичного осмислення поліетнічності як складного соціокультурного феномена, що відображає не просто факт багатонаціональності, а спосіб співіснування різних етнічних груп у межах єдиного суспільства. Зокрема, В. Євтух трактує поліетнічність як спосіб співжиття, що поєднує культурні, соціальні й економічні виміри та формується завдяки взаємодії автохтонів і мігрантів. Він підкреслює, що вона є одночасно ресурсом і викликом сучасних

суспільств, а її якість визначається толерантністю і соціальною інтеграцією. У цьому сенсі поліетнічність набуває цивілізаційного виміру, визначаючи динаміку глобалізованого світу (Євтух, 2014).

На відміну від В. Євтуха, О. Сич вважає націоналізм ключовим чинником цивілізаційної визначеності держави, оскільки національна ідентичність, що спирається на етнічне ядро, виступає універсальним критерієм належності до певної цивілізації (Сич, 2018, с. 109–114). Він підкреслює, що український націоналізм має захисний характер та є необхідною умовою збереження ідентичності й політичної суб'єктності держави (Сич, 2018, с. 114–119).

Іншу позицію висловлює О. Мішалова, яка підкреслює багатоманітність української культурної традиції та розглядає український націоналізм як модерний конструкт (Мішалова, 2021, с. 199–200). На її думку, майбутнє України полягає у формуванні інклюзивної громадянської нації, а множинність історичних наративів є ресурсом, а не проблемою (Мішалова, 2021, с. 205–211).

Досліджуючи європейські моделі етнополітики ХХІ ст., В. Єленський виявив тенденції до посилення безпекових механізмів унаслідок міграційних криз, тероризму та зростання популізму. Автор вважає, що попри це у Європі спостерігається розширення прав меншин і демократизація завдяки євроінтеграційним процесам. На його думку, відмова від мультикультуралізму є перебільшенням, а реалістичної альтернативи йому досі не створено (Єленський, 2023, с. 12–77).

Вивчаючи питання багатоетнічності України, В. Кулик довів, що етнічні ідентичності є динамічними й залежать від державної політики. На його думку, радянська інституціоналізація етнічності поступилася формуванню політичної нації після 1991 р., а згодом 2014–2022 рр. межа між українською та російською ідентичностями практично зникла. Мовне питання, зберігаючи значення маркера, дедалі частіше слугує інструментом громадянської інтеграції. Партійний дискурс також еволюціонував у бік інклюзивності. У підсумку автор стверджує, що Україна перетворюється з багатоетнічної держави на національну західного типу, де етнічність має радше символічне, ніж політичне значення (Кулик, 2023, с. 189–228).

На відміну від інших авторів, О. Малиновська, аналізуючи сучасні міграційні процеси, наголошує на потребі узгодження етнонаціональної та міграційної політик, особливо в умовах війни, повернення біженців і залучення трудових ресурсів (Малиновська, 2023 с. 228–279). У той час, як С. Набок акцентує увагу на аналізі політики пам'яті в контексті інформаційної війни задля розвінчання головних російських міфів – про «один народ» і «нацистську Україну» (Набок, 2023, с. 380–416).

Наявні дослідження демонструють, що українське суспільство перебуває у процесі формування нової ідентичності, яка поєднує історичний досвід із глобальними викликами. Розробка етнонаціональної політики потребує гнучких, але цілісних концептуальних рамок, здатних узгодити культурну спадщину, демократичні

цінності та політичну практику. Тому сучасне проблемне поле етносоціології вимагає міждисциплінарного аналізу та нових теоретичних підходів. Важливо звертати увагу не лише на актуальні тенденції, а й виявляти їхню інтелектуальну тяглість, що робить звернення до спадщини класиків не анахронізмом, а методологічною потребою, й дозволяє зрозуміти, як сучасні процеси співвідносяться із раніше сформульованими концепціями. У цьому контексті постать І. Франка має особливе значення, адже він одним із перших інтегрував національний, соціальний і культурний виміри в цілісну систему ідей. Важливим є аналіз того, як сучасні українські дослідники переосмислюють його спадщину у світлі новітніх викликів і які її елементи залишаються найбільш релевантними для подальшого наукового та політичного застосування.

М. Жулинський проводить прямі паралелі між франковим осмисленням загроз імперської політики Росії та сучасними формами «керованої демократії», «Руського миру» й неототалітарних практик, а його заклик до формування нації як культурного організму та вирішальна роль інтелігенції в нацотворенні і сьогодні є актуальною. Також І. Франко наголошував на тісному зв'язку культурного, економічного й соціального поступу, а заклик «навчитися чути себе українцями», М. Жулинський слушно проєктує на сучасність як актуальне завдання нації (Жулинський, 2016, с. 18–21).

О. Калакура обґрунтовує необхідність врахування франкових концептів «національного поступу», «національного ідеалу» у сучасній політичній практиці (Калакура, 2016 с. 61–62). Він підкреслює, що ключовою умовою успішного розвитку України є консолідація різних регіонів на основі спільної історичної пам'яті та культурної єдності. Центральним є франкове гасло «Порозумійтеся!», яке автор розглядає як сучасну програмну вимогу до етнонаціональної політики (Калакура, 2016, с. 65). Для І. Франка мова була засобом комунікації та передачі духовних цінностей, а її збереження – запорукою національної самобутності. Його творчість слугує практичним орієнтиром у реалізації національної політики, адже праці містять рекомендації щодо утвердження української мови, розвитку громадянського суспільства та формування толерантного ставлення громадян один до одного, незалежно від етнічної належності (Калакура, 2016, с. 68–69).

С. Горохов показує, що волонтерські рухи, самоорганізація та громадянська мобілізація під час війни є практичним втіленням франкових ідей відповідальності й солідарності. Проте автор звертає увагу на протилежні явища – існування «п'ятої колони», колабораціонізм, зрадництво у ешелонах влади, а також діяльність популістів, які намагаються розколоти країну, просуваючи ідеї сепаратизму. Саме національна свідомість, мова, знання історії та культури, народолюбство і моральність можуть стати запобіжниками від таких деструктивних процесів (Горохов, 2016, с. 105–106).

На думку В. Кучера, ключова цінність ідей І. Франка полягає в його застереженні, щодо надмірної централізації та державного контролю, котрі неминуче ведуть до деспотизму, нерівності та занепаду, що згодом підтвердив тоталітарний радянсь-

кий експеримент (Кучер, 2016, с. 147). Метою визвольних змагань повинна бути національна самостійність, яка передбачає політичну незалежність, демократичні механізми контролю за владою та підзвітність уряду (Кучер, 2016, с. 150). У цьому він бачив підгрунтя модерної демократичної держави. Пророчими стали оцінки російської політики: вчений попереджав, що навіть за видимих ліберальних реформ Росія зберігатиме імперську сутність і прагнення до асиміляції українців. І. Франко передбачав розпад імперій і вважав необхідним поступове надання автономних прав поневоленим народам як крок до повної незалежності, що узгоджується з сучасними принципами права націй на самовизначення. Важливим є його розуміння власної праці як «тяжкого ярма» служіння українській справі, а також віра в поступове пробудження народу на шляху до свободи. Ця позиція, на переконання В. Кучера, має надихати сучасне покоління на зміцнення української державності (Кучер, 2016, с. 149–150).

Поряд із В. Кучером, В. Скляр також наголошує на пророчому характері франкових поглядів щодо російського імперіалізму та політики асиміляції, які залишаються актуальними для сучасної України. На його думку, багатовікова імперська стратегія Росії – від заборон української мови у XIX ст., асиміляційних практик СРСР до сучасної пропаганди «Руського миру» – послідовно спрямована на знищення української ідентичності. Франкова критика цих процесів надає сучасній Україні важливий інтелектуальний інструмент для їхнього викриття та протидії. Особливе значення, має концепція соборності та внутрішньої єдності, оскільки ворог продовжує експлуатувати регіональні відмінності, намагаючись протиставити український «схід» і «захід». Якщо російська монархічна та радянська влада цілеспрямовано працювали над роз'єднанням українців, то І. Франко послідовно відстоював ідею єдиної та неподільної нації. В. Скляр також підкреслює актуальність тези про значення свідомої національної еліти. На його думку, саме така еліта, спираючись на мову, культуру та тривалу стратегію подолання асиміляційних впливів, здатна забезпечити самодостатність українського народу і стати фундаментом для зміцнення державності (Скляр, 2016, с. 179–182).

Т. Гречишкіна поділяє цю позицію, підкреслюючи, що франкова концепція національного виховання та освіти може слугувати дієвим інструментом зміцнення української державності. По-перше, навчання рідною мовою й гуманістична спрямованість освіти залишаються ключовими чинниками державної політики, адже відновлення української мови в освіті та публічному просторі сприяє формуванню згуртованої та самодостатньої нації. По-друге, важливим є виховання морально свідомої, працюючої, патріотичної особистості, активного громадянина, здатного захищати національні інтереси та брати участь у суспільному житті. Запровадження сучасних освітніх програм, які спираються на ці принципи, може стати ефективним механізмом укріплення національної ідентичності та посилення соціальної згуртованості (Гречишкіна, 2016, с. 277–279).

А. Наконечний наголошує на важливості франківського потрактування

національної свідомості як стратегічного ресурсу державності. Для сучасної України це означає необхідність розвитку державних програм, спрямованих на плекання історичної пам'яті, мови, культури та громадянської відповідальності. І. Франко виступав за інтеграцію українців у світову культуру, але на основі рівноправності та самобутності. Сьогодні це може бути переосмислено як провідна ідея європейської інтеграції України, але не шляхом втрати ідентичності, а через її утвердження (Наконечний, 2024, с. 185–186).

Огляд сучасних франкознавчих робіт дає підстави стверджувати що вітчизняні дослідники широко звертаються до ідей І. Франка, вбачаючи в них методологічні та практичні орієнтири для державотворення. Проте запропоновані аналітичні узагальнення мають певні обмеження, адже зосереджуються на окремих аспектах – культурі, мові, соборності, вихованні чи політичній організації – і рідко розглядають франкову спадщину як цілісну систему. Тому ми пропонуємо виокремити п'ять інноваційних напрямів практичного використання етносоціологічної спадщини І. Франка, зокрема:

1) Ідея національної свідомості як стрижня державного життя має бути втілена у сучасній освітній і культурній політиці. Останні дослідження фіксують помітне зростання національної самосвідомості громадян України. За даними КМІС, у 2010-х рр. більшість респондентів ідентифікували себе як «українці» чи «громадяни України», хоча частина населення все ще ототожнювала себе з регіоном або радянським минулим (КМІС, 2024). Згідно з оцінками Центру Разумкова, після 2014 р. ця тенденція змінилася: значущість локальної та пострадянської ідентичностей різко зменшилася, а усвідомлення належності до української нації зросло (Разумков центр, 2024). Початок російської агресії у 2022 р. став каталізатором цих процесів. За дослідженнями групи «Рейтинг», 94 % громадян відчувають себе громадянами України, 77 % насамперед асоціюють себе з країною, 52 % – з Європою, тоді як лише 8 % вважають себе «радянськими людьми». Ці дані свідчать про безпрецедентну консолідацію української ідентичності та зміцнення європейської орієнтації. Отже, динаміка від 1991 до 2025 р. (перехідний етап – поступове зростання — різка консолідація) демонструє здатність суспільства адаптуватися до викликів і формувати стійку національну належність (Rating Group, 2025).

І. Франко наголошував, що національна свідомість є основою громадянської активності та «суверенної волі народу». Його ідея про націю як спільність відповідальності та єдності повністю узгоджується із сучасними даними про консолідацію українців після 2014 р. й особливо 2022 р. Зростання частки тих, хто вважає себе європейцями, перегукується з його баченням входження України до «сім'ї вільних народів». Отже, ідея І. Франка про національну свідомість як стрижень державного життя має реалізовуватися

в політиці консолідації нації, спрямованій на зміцнення єдності та протидію зовнішнім викликам. Це дозволяє сформулювати кілька рекомендацій для сучасної етнополітики. По-перше, слід розвивати освітні програми, що виховують усвідомлену належність до української політичної нації – у школах, університетах, громадянській освіті, медіа й культурних ініціативах. По-друге, потрібно інтегрувати історію, мову й культуру в усі рівні освітнього та інформаційного простору як ключові маркери ідентичності. По-третє, варто підтримувати наукові та аналітичні проекти, що досліджують динаміку ідентичності, адже саме вони забезпечують об'єктивну основу для рішень урядових і громадських інституцій.

2) Принцип соборності та внутрішньої єдності нації є ключовим для подолання регіональних відмінностей і протистояння зовнішнім спробам розколу. Однією з найпомітніших тенденцій останнього десятиліття є зменшення регіональних відмінностей у самоідентифікації та політичних орієнтаціях громадян України. За даними Центру Разумкова, якщо до 2014 р. регіональна належність для багатьох була важливішою за загальноукраїнську, то після Революції Гідності та початку війни на Донбасі цей розрив поступово звужувався. У 2022–2023 рр. більшість респондентів у всіх регіонах визначали себе передусім як українці, що контрастує з початком 2000-х рр., коли домінувала регіональна чи змішана ідентичність (Разумков центр, 2024). Опитування групи «Рейтинг» підтверджує ці тенденції: 94 % жителів усіх регіонів відчують себе громадянами України, 77 % – насамперед асоціюють себе з державою, а не з регіоном. Регіональні розбіжності в цих показниках мінімальні, що свідчить про консолідацію суспільства перед зовнішньою загрозою (Rating Group, 2025).

І. Франко наголошував, що соборність є не лише об'єднанням територій, а передусім духовною та політичною єдністю нації. Він підкреслював, що внутрішні поділи та регіональні протиставлення стають інструментом поневолювачів, які використовують розбіжності для підкорення. Російська агресія спричинила різке посилення відчуття єдності, фактично нейтралізувавши традиційні спроби розігрувати регіональну карту. Зменшення розбіжностей у ставленні до незалежності та європейського вибору є актуальним проявом соборності, яку І. Франко вважав умовою національного виживання. Однак важливо не лише констатувати консолідацію, а системно її підтримувати. По-перше, слід розширювати програми міжрегіональних культурних та освітніх обмінів, що формують сталі горизонтальні зв'язки в Україні. По-друге, варто розвивати спільні символи й нарративи, які підкреслюють загальнонаціональну єдність. По-третє, необхідно заохочувати участь молоді у всеукраїнських проєктах – від шкільних ініціатив до програм академічної мобільності, оскільки саме молоде покоління є носієм нових практик солідарності. Нарешті, доцільно інтегрувати франкову ідею соборності у стратегії державної інформаційної політики та культурної дипломатії, підкреслюючи, що внутрішня єдність забезпечує стійкість перед зовнішнім тиском.

3) Концепт культурного націоналізму, заснованого на мові, літературі та

та традиції, може стати ефективним запобіжником від асиміляційних впливів. Використання української мови у побуті та публічному просторі стало одним із головних маркерів культурної ідентичності останнього десятиліття. За даними групи «Рейтинг», частка тих, хто постійно або переважно спілкується українською, суттєво зросла, зокрема у східних та південних регіонах вдвічі (Буняк, 2025). Опитування Центру Разумкова та фонду «Демократичні ініціативи» свідчать, що українська дедалі частіше сприймається як престижна мова й символ належності до політичної нації, що вказує на процес паралельної культурної та політичної консолідації (Разумков центр, 2024).

І. Франко розглядав мову, літературу та культуру як «нерви нації», що забезпечують збереження пам'яті, історії та цінностей. Він наголошував, що спільний мовно-культурний простір виконує інтегративну функцію, запобігаючи розчленню нації в чужому середовищі. Сучасні дослідження підтверджують ці положення: у кризові періоди 2014 р. та 2022 р. масове повернення до української мови стало формою культурного спротиву асиміляційним практикам Росії. Апетуючи до вищезначеного, доцільно посилювати культурну політику держави у кількох напрямках. По-перше, необхідна підтримка україномовного медіаконтенту, книговидавання та кінематографу. По-друге, слід розширювати мовно-освітні програми для підлітків і молоді – основних носіїв змін. По-третє, важливо розвивати міжрегіональні культурні ініціативи, що утворюють українську мову як універсальний засіб комунікації і символ національної єдності. Реалізація цих кроків дозволить перетворити мовно-культурний фактор із «захисної реакції» на сталий механізм консолідації.

4) Формування відповідальної політичної верстви, здатної діяти в інтересах суспільства. Дані опитувань КМІС засвідчують дуже високий рівень довіри до Збройних сил України (понад 90 %) та волонтерів (понад 80 %), тоді як довіра до політичних партій і парламенту залишається низькою, що вказує на кризу традиційних еліт і водночас на зростання нових форм суспільного лідерства (КМІС, 2024). Моніторинги Інституту соціології НАНУ фіксують безпрецедентне розширення волонтерської активності: майже половина населення допомагала армії, переселенцям чи місцевим громадам (НІСД, 2024). За даними Центру Разумкова та фонду «Демократичні ініціативи» 71 % українців долучалися до волонтерства після початку повномасштабного вторгнення: 34 % допомагали фінансово, 15 % – фізично, 22 % – у комбінований спосіб; водночас 17 % не брали участі (Разумков центр, 2024). Відтак, фіксується факт формування нового типу еліти – не обмеженої політиками чи чиновниками, а розширеної за рахунок військових, інтелігенції, активістів і волонтерів, яким суспільство делегує довіру та моральний авторитет.

І. Франко наголошував, що інтелігенція й політична верства мають діяти «в інтересах народу», і саме еліта відповідає за стратегічний розвиток суспільства. Сучасні реалії підтверджують його думку: традиційні політичні еліти часто не виконують інтегративної функції, тоді як моральне лідерство перебирає «нова еліта» (армія, волонтери та громадські активісти), що втілює принцип служіння народів і

утверджує, що легітимність ґрунтується не на формальному статусі, а на суспільній довірі та діях. Ідея І. Франка про виховання відповідальних діячів, здатних забезпечити національний поступ, перегукується з потребою у формуванні сучасних політичних і культурних лідерів. Тому розвиток «нових еліт» цілком корелює з франковим баченням зміцнення громадянського суспільства.

5) Небезпека російської експансії та інтеграція у європейський простір. За даними Центру Разумкова, вступ до ЄС підтримують 84 % опитаних, до НАТО – 77 %, тоді як у 2013 р. ці показники становили лише 42 % і 34 % відповідно (Разумков центр, 2024). Така динаміка свідчить про глибоке переосмислення зовнішньополітичних орієнтацій у відповідь на російську агресію. Опитування КМІС підтверджують високу підтримку вступу до ЄС (90 %) і НАТО (84 %), однак рівень довіри до цих структур є помірним: ЄС довіряють 46 %, НАТО – 43 %, тоді як частка недовіри становить 19 % і 25 % відповідно. Це вказує на амбівалентність: громадяни підтримують інтеграційний курс, але критично оцінюють спроможність союзників діяти ефективно. Додатковим підтвердженням цього є те, що у разі референдуму лише близько двох третин респондентів заявляють про готовність точно проголосувати «за». Регіональні відмінності зберігаються, хоч і незначні: підтримка ЄС і НАТО нижча на півдні та сході (КМІС, 2025).

Ще наприкінці XIX ст. І. Франко застерігав від російської експансії, називаючи імперію «тормою народів», і пов'язував майбутнє України з «сім'єю вільних націй». Сучасні зміни суспільних орієнтацій підтверджують його бачення – російська агресія зробила європейську інтеграцію стійким і міжрегіональним трендом. Поглиблення цього курсу потребує: інформаційної політики, спрямованої на викриття імперських наративів та популяризацію європейських цінностей; підтримки програм медіаграмотності та критичного мислення; розвитку зв'язків із країнами Європи, щоб інтеграція стала частиною повсякденних практик громадян. Таким чином, сучасна політика може безпосередньо спиратися на франкове уявлення України як рівноправного члена європейської спільноти. Водночас інтеграція не повинна супроводжуватися нівеляцією української самобутності. Вчений наголошував, що нація має входити в союзи з іншими, зберігаючи власну гідність і окремішність. Попри високий рівень підтримки ЄС і НАТО, суспільство усвідомлює їхню обмеженість, адже реакція цих структур на російську агресію не завжди була достатньо оперативною. Це підсилює потребу у посиленій обороноздатності України та розвитку її стійкості, адже інтегруючись у союзи, вона повинна зберігати здатність самостійно захищати власні національні інтереси.

Висновки та перспективи досліджень. Сучасна українська ідентичність розвивається у напрямку громадянської консолідації, що поєднує етнічний, культурний і політичний виміри. Цей процес супроводжується зростанням ролі духовних і культурних чинників, що перегукується з концепцією І. Франка про націю як «культурний організм». Соціологічні дослідження останнього десятиліття підтверджують дієвість його поглядів: зовнішня агресія та випробування стають

каталізатором внутрішнього згуртування, зміцнення громадянської свідомості та відчуття соборності.

Перспективи наукових розвідок полягають у необхідності поглибленого вивчення франкової спадщини крізь призму сучасної гуманітарної та політичної науки:

1) Вивчення сприйняття ідей у різних вікових групах сучасного українського суспільства. Це дасть змогу з'ясувати, чи зберігається спадкоємність ціннісних орієнтацій, характерних для Франкової моделі національної свідомості, та яким чином вони трансформуються під впливом війни, глобалізації й цифрового середовища. Окрема увага може бути приділена молодіжним групам, для яких формування ідентичності відбувається в умовах глибоких суспільних змін.

2) Порівняльний аналіз франкової етносоціологічної концепції з ідеями мислителів інших націй, що пройшли подібний історичний шлях – литовців, фінів, ірландців, хорватів, чехів, і т. д. Такий підхід дозволить виявити унікальні риси українського досвіду та з'ясувати, які елементи франкової моделі можуть бути інтегровані у ширший європейський контекст постімперських трансформацій.

3) Ключові положення франкової концепції нації проявляються у формуванні локальних ідентичностей в різних регіонах України, яким чином загальноукраїнський націєтворчий процес поєднується з регіональними особливостями історичного досвіду, міськими й сільськими спільнотами, а також новими локальними ініціативами, що виникають у період війни. Дослідження регіональних моделей ідентичності через франкову оптику відкриє можливість для глибшого розуміння соціальної інтеграції та внутрішньої культурної варіативності України.

Відтак, спадщина І. Франка є джерелом сучасних інтелектуальних стратегій державотворення. Її осмислення відкриває перспективу для створення цілісної концепції розвитку України як європейської нації, здатної зберігати власну самобутність і водночас інтегруватися у глобалізований світ.

Список використаної літератури

1. Буняк, В. (2025). Понад 60% опитаних українців спілкуються вдома державною мовою, – опитування групи «Рейтинг». Детектор медіа. URL: <https://surl.li/lclqrf>
2. Виміри ставлення до ЄС і НАТО та ставлення до США. (2025). Київський міжнародний інститут соціології. URL: <https://surl.li/lpzhh1>
3. Горохов, С. (2016). Втілення національної ідеї І. Франка у державне будівництво України як найвагоміший чинник у період російської агресії. У Іван Франко у творенні української національної ідентичності: збірник наукових праць (с. 102–107) / Голов. ред. О.О. Рафальський, П.М. Чернега. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М. URL: <https://salo.li/9AaeBDf>
4. Гречишкіна, Т. (2016). Питання національного виховання та особливості формування ідеалу виховання (за І. Я. Франком). У Іван Франко у творенні української національної ідентичності: збірник наукових праць (с. 273–280) / Голов. ред. О.О. Рафальський, П.М. Чернега. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М. URL: <https://salo.li/9AaeBDf>
5. День Незалежності України: цінність держави, згуртованість та волонтерство під час війни. (2024). Фонд «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова. URL: <https://surl.li/gbzipo>
6. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2024 роках. (2024). Київський міжнародний інститут соціології. URL: <https://surl.li/pbjdhd>
7. Євтух, В. (2014). Поліетнічність як конструктор *modus vivendi*. Соціологія: теорія, методи, маркетинг, (4), 133–155. URL: <https://stmm.in.ua/archive/ukr/2014-4/8.pdf>
8. Єленський, В. (2023). Етнополітика європейських країн: культурний протекціонізм, мультикультуралізм, сек'юритизація релігії, захист прав національних меншин. У Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи: монографія (с. 12–77) / ред. В.А. Войналович. Київ: ППІЕнД ім. І.Ф. Кураса НАН України. URL: <https://salo.li/FDF4584>
9. Жулинський, М. (2016). Ми мусимо навчитися чути себе українцями... У Іван Франко у творенні української національної ідентичності: збірник наукових праць (с. 11–22) / Голов. ред. О.О. Рафальський, П.М. Чернега. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М. URL: <https://salo.li/9AaeBDf>
10. Ідентичність громадян України: тенденції змін (червень 2024 р.). (2024). Разумков центр. URL: <https://surl.lt/otjwgn>
11. Калакура, О. (2016). Актуалізація спадщини Івана Франка в контексті етнонаціональної політики України. У Іван Франко у творенні української національної ідентичності: збірник наукових праць (с. 61–71) / Голов. ред. О.О. Рафальський, П.М. Чернега. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М. URL: <https://salo.li/9AaeBDf>

12. Кулик, В. (2023). Етнополітика й трансформація багатоетнічності у незалежній Україні. У *Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи: монографія* (с. 189–228) / ред. В.А. Войналович. Київ: ІПіЕнД ім. І.Ф. Кураса НАН України. URL: <https://salo.li/FDF4584>

13. Кучер, В. (2016). До питання про національно-державницькі погляди І. Франка. У *Іван Франко у творенні української національної ідентичності: збірник наукових праць* (с. 140–151) / Голов. ред. О.О. Рафальський, П.М. Чернега. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М. URL: <https://salo.li/9AaeBdf>

14. Малиновська, О. (2023). Етнополітика та міграційна політика: до питання взаємозв'язку та взаємовпливу. У *Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи: монографія* (с. 228–279) / ред. В.А. Войналович. Київ: ІПіЕнД ім. І.Ф. Кураса НАН України. URL: <https://salo.li/FDF4584>

15. Мішалова, О. (2021). Національна ідея, національна ідентичність та історичний наратив культурної конвергенції. *Актуальні проблеми духовності*, (22), 195–214. URL: <https://doi.org/10.31812/apd.v0i22.4528>

16. Набок, С. (2023). Політика пам'яті в умовах інформаційної війни: етнополітичний контекст. У *Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи: монографія* (с. 380–416) / ред. В.А. Войналович. Київ: ІПіЕнД ім. І.Ф. Кураса НАН України. URL: <https://salo.li/FDF4584>

17. Наконечний, А.Р. (2024). Національна свідомість як чільний компонент національної ідеї у творчості Івана Франка. *Вісник Львівського університету. Серія: філософсько-політологічні студії*, (52), 183–189. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/52_2024/24.pdf

18. Офіцинський, Р. (2021). Політична діяльність Івана Франка. *Альманах «Франкіана»*, 167–174. URL: <https://surl.li/fgiljv>

19. Підтримка громадянами вступу України до Європейського Союзу та НАТО. Ставлення до іноземних держав. Ставлення до мирних переговорів (вересень 2024 р.). (2024). Центр Разумкова. URL: <https://surl.li/aqlmpq>

20. Проблеми соціальної згуртованості в Україні. (2025). Rating Group. URL: <https://surl.li/xhsblk>

21. Сич, О. (2018). Націоналізм – фактор цивілізаційного визначення. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*, (2[94]), 108–120.

22. Скляр, В. (2016). Сучасна українська ідентичність в контексті етнологічних поглядів Івана Яковича Франка. У *Іван Франко у творенні української національної ідентичності: збірник наукових праць* (с. 175–185) / Голов. ред. О.О. Рафальський, П.М. Чернега. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М. URL: <https://salo.li/9AaeBdf>

23. Сприйняття належності до української нації. (2024). Київський міжнародний інститут соціології. URL: <https://surl.li/nufiqh>

24. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2023–2024 рр. (2024). Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://surl.li/lpescpd>

References

1. Bunyak, V. (2025). More than 60% of surveyed Ukrainians speak the state language at home: “Rating” Group survey. Detector Media. <https://surl.li/lqlqrf>
2. Dimensions of attitudes toward the EU and NATO, and attitudes toward the USA. (2025). Kyiv International Institute of Sociology. <https://surl.li/lpzhhhl>
3. Horokhov, S. (2016). Implementation of Ivan Franko’s national idea in the state-building of Ukraine as a crucial factor during Russian aggression. In O. O. Rafalskyi & P. M. Cherneha (Eds.), *Ivan Franko in the formation of Ukrainian national identity: Collection of scientific papers* (pp. 102–107). Nizhyn: Lysenko M. M. Publishing. <https://salo.li/9AaeBDf>
4. Hrechyshkina, T. (2016). Issues of national education and features of forming the educational ideal (according to I. Ya. Franko). In O. O. Rafalskyi & P. M. Cherneha (Eds.), *Ivan Franko in the formation of Ukrainian national identity: Collection of scientific papers* (pp. 273–280). Nizhyn: Lysenko M. M. Publishing. <https://salo.li/9AaeBDf>
5. Independence Day of Ukraine: Value of the state, cohesion, and volunteerism during the war. (2024). Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation & Razumkov Centre. <https://surl.li/gbzipo>
6. Dynamics of trust in social institutions in 2021–2024. (2024). Kyiv International Institute of Sociology. <https://surl.li/pbjdhd>
7. Yevtukh, V. (2014). Polyethnicity as a modus vivendi construct. *Sociology: Theory, Methods, Marketing*, (4), 133–155. <https://stmm.in.ua/archive/ukr/2014-4/8.pdf>
8. Yelenskyi, V. (2023). Ethnopolitics of European countries: Cultural protectionism, multiculturalism, securitization of religion, protection of minority rights. In V. A. Voynalovych (Ed.), *Ethnopolitics in Ukraine under contemporary socio-political changes: Current state, challenges, prospects* (pp. 12–77). Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies, NAS of Ukraine. <https://salo.li/FDF4584>
9. Zhulynskyi, M. (2016). We must learn to hear ourselves as Ukrainians... In O. O. Rafalskyi & P. M. Cherneha (Eds.), *Ivan Franko in the formation of Ukrainian national identity: Collection of scientific papers* (pp. 11–22). Nizhyn: Lysenko M. M. Publishing. <https://salo.li/9AaeBDf>
10. Identity of Ukrainian citizens: Trends of change (June 2024). (2024). Razumkov Centre. <https://surl.li/otjwgn>
11. Kalakura, O. (2016). Actualization of Ivan Franko’s legacy in the context of Ukraine’s ethnonational policy. In O. O. Rafalskyi & P. M. Cherneha (Eds.), *Ivan Franko in the formation of Ukrainian national identity: Collection of scientific papers* (pp. 61–71). Nizhyn: Lysenko M. M. Publishing. <https://salo.li/9AaeBDf>
12. Kulyk, V. (2023). Ethnopolitics and the transformation of multiethnicity in independent Ukraine. In V. A. Voynalovych (Ed.), *Ethnopolitics in Ukraine under contemporary socio-political changes: Current state, challenges, prospects* (pp. 189–228). Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies, NAS of Ukraine. <https://salo.li/FDF4584>

13. Kucher, V. (2016). On the national-state views of Ivan Franko. In O. O. Rafalskyi & P. M. Cherneha (Eds.), *Ivan Franko in the formation of Ukrainian national identity: Collection of scientific papers* (pp. 140–151). Nizhyn: Lysenko M. M. Publishing. <https://salo.li/9AaeBDf>

14. Malynovska, O. (2023). Ethnopolitics and migration policy: On the issue of interconnection and mutual influence. In V. A. Voynalovych (Ed.), *Ethnopolitics in Ukraine under contemporary socio-political changes: Current state, challenges, prospects* (pp. 228–279). Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies, NAS of Ukraine. <https://salo.li/FDF4584>

15. Mishalova, O. (2021). National idea, national identity, and the historical narrative of cultural convergence. *Current Issues of Spirituality*, (22), 195–214. <https://doi.org/10.31812/apd.v0i22.4528>

16. Nabok, S. (2023). Memory policy in the context of information warfare: Ethnopolitical dimension. In V. A. Voynalovych (Ed.), *Ethnopolitics in Ukraine under contemporary socio-political changes: Current state, challenges, prospects* (pp. 380–416). Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies, NAS of Ukraine. <https://salo.li/FDF4584>

17. Nakonechnyi, A. R. (2024). National consciousness as a key component of the national idea in Ivan Franko's works. *Bulletin of Lviv University. Series: Philosophical and Political Studies*, (52), 183–189. http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/52_2024/24.pdf

18. Ofitsynskyi, R. (2021). Ivan Franko's political activity. *Frankiana Almanac*, 167–174. <https://surl.li/fgiljv>

19. Support of citizens for Ukraine's accession to the European Union and NATO. Attitudes toward foreign states. Attitudes toward peace negotiations (September 2024). (2024). Razumkov Centre. <https://surl.lt/aqlmpq>

20. Problems of social cohesion in Ukraine. (2025). Rating Group. <https://surl.li/xhsblk>

21. Sych, O. (2018). Nationalism as a factor in civilizational determination. *Scientific Notes of the Kuras Institute of Political and Ethnonational Studies, NAS of Ukraine*, (2[94]), 108–120.

22. Skliar, V. (2016). Modern Ukrainian identity in the context of Ivan Franko's ethnological views. In O. O. Rafalskyi & P. M. Cherneha (Eds.), *Ivan Franko in the formation of Ukrainian national identity: Collection of scientific papers* (pp. 175–185). Nizhyn: Lysenko M. M. Publishing. <https://salo.li/9AaeBDf>

23. Perception of belonging to the Ukrainian nation. (2024). Kyiv International Institute of Sociology. <https://surl.lt/nufiqh>

24. State of development of civil society in Ukraine in 2023–2024. (2024). National Institute for Strategic Studies. <https://surl.li/lpecpd>

I. Franko's Ethnological Ideas as a Methodological Foundation for the Development of the Principles of Ukraine's Ethnonational Policy

D. S. Chyzhyk

Kyryvi Rih State Pedagogical University,

54 Universytetskyi Ave., Kryvyi Rih, 50086, Ukraine

dimachyzik@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-4621-0764>

Abstract

This article provides a systematic analysis of Ivan Franko's ethnological ideas as a conceptual foundation for Ukraine's contemporary ethnonational policy. The relevance of the study stems from the need to reconsider national identity in the context of globalisation, war, and hybrid threats. The aim of the research is to identify practical directions for applying Franko's intellectual legacy to strengthen Ukrainian statehood. The methodology is based on an interdisciplinary approach combining sociological, cultural, political, and historical-comparative analysis.

The study demonstrates that Franko viewed the nation as a "cultural organism" integrating cultural, social, and political dimensions, whilst his concepts of national consciousness, unity (sobornist), and cultural nationalism form a methodological basis for modern state-building practices. A generalisation of contemporary approaches to polyethnicity, identity, and nationalism makes it possible to define the place of Franko's ideas within current scholarly discourse. It is shown that Ukrainian researchers interpret Franko's thought as a foundation for harmonising cultural distinctiveness with democratic values.

Based on recent sociological data, the article demonstrates that the growth of national consciousness, support for the European course, and overall societal consolidation confirm the relevance of Franko's concepts. Five key directions for their practical application are identified: fostering national consciousness through education and cultural initiatives; strengthening unity and interregional ties as pillars of internal cohesion; developing cultural nationalism as a safeguard against assimilation; cultivating a responsible political elite; and combining Euro-Atlantic integration with the preservation of cultural identity and the enhancement of state resilience.

The study concludes that Franko's ethnological ideas possess not only historical but also contemporary political significance, serving as an intellectual framework for shaping a balanced ethnonational policy aimed at unity, democratic development, and cultural resilience in Ukraine.

Keywords: Ivan Franko Studies, ethnology, national consciousness, unity, cultural nationalism, ethnonational policy, state-building, identity.

Стаття надійшла до редколегії 07.11.2025

Прийнята до друку 24.11.2025